

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Коновальчука Івана Івановича

на дисертацію Потюк Софії Василівни «Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI століття), подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Актуальність дисертаційного дослідження Потюк С.В. обумовлена необхідністю пошуку ефективних підходів реалізації концепції та цілей інклюзивної освіти, що спрямована на забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами на навчання, розвиток і соціалізацію в закладах загальної середньої освіти. Одним із основних чинників успішності впровадження інклюзивної освіти є організація відповідного освітнього середовища, яке створює можливості всім дітям незалежно від індивідуальних особливостей їх психофізичного розвитку для отримання освітніх послуг у загальноосвітніх закладах. Реалізація потенціалу інклюзивного освітнього середовища можлива при використанні інноваційних технологій організації освітнього процесу, психолого-педагогічної підтримки, спілкування й спільної діяльності дітей.

Інтеграція України в європейський освітній та культурний простір відбувається на основі вивчення та впровадження у вітчизняну систему освіти багаторічного досвіду інклюзивної освіти розвинених країн світу. За період незалежності в Україні відбулися значні позитивні реформи в освіті для дітей з особливими освітніми потребами. Подальший розвиток теорії та практики формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій неможливий без системного наукового аналізу й

узагальнення науково-педагогічних досліджень, безумовно цінного вітчизняного досвіду та прогнозування перспектив їх подальшого використання. У цьому контексті дослідження Потюк Софії Василівни є безумовно актуальним, своєчасним і соціально зумовленим.

Той факт, що дисертація виконана відповідно до загального напрямку науково-дослідницьких робіт кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (0117U005400) також свідчить на користь актуальності досліджуваної проблеми.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертанткою цілісно висвітлено теоретичні основи та практичні аспекти формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій в закладах загальної середньої освіти в період незалежності України. В науковій роботі виділено основні напрями створення інклюзивного освітнього середовища початкової школи в Україні (кінець XX – початок XXI століття); проаналізовано законодавчу базу, стан розробки проблеми в наукових дослідженнях, узагальнено сучасні теоретичні підходи та педагогічний досвід щодо формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема такі ключові поняття: «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «молодший шкільний вік», «дитина з особливими освітніми потребами», «інноваційні технології»; обґрунтовано педагогічні умови функціонування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; проаналізовано вплив інноваційних технологій на здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в процесі організації їх навчальної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи.

Нові факти, одержані здобувачем.

Оцінюючи виконане дослідження, варто відзначити наукову новизну, своєчасність постановки проблеми та її вирішення. У дисертації вперше науково обґрунтовано значення інноваційних технологій як засобу формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи в Україні з кінця XX – початку XXI століття; проаналізовано механізми, способи та різноманіття реалізації інноваційних технологій у процесі формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; конкретизовано суть, зміст та завдання інноваційних технологій, обґрунтовано їх специфіку для реалізації завдань формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; з'ясовано особливості застосування інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість основних положень дисертації, їх достовірність забезпечені всебічним аналізом теоретичних засад дослідження, нормативно-правової бази з проблеми функціонування інклюзивного освітнього середовища початкової школи, ретельним доббором та застосуванням комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, що відповідають меті та завданням дослідження, опрацюванням широкої джерельної бази, зокрема, дисертацій (278 найменувань, з них 26 іноземною мовою), апробацією отриманих результатів на чисельних міжнародних та всеукраїнських конференціях і науковому дискурсі. Висновки достатньо повно й обґрунтовано узагальнюють результати дослідження. Аналіз наукових праць, нормативних документів та практики дозволив системно виділити основні суперечності в організації інклюзивного освітнього середовища початкової школи, обґрунтувати потенціал інноваційних технологій та надати практичні рекомендації щодо їх використання у

забезпеченні можливостей навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Одержані Потюк С.В. результати складають для педагогічної науки теоретичну й методичну базу для подальших досліджень з проблем організації інклюзивного освітнього середовища початкової школи, використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти, прогнозування напрямів подальшого наукового дискурсу означеної проблеми. В контексті практичного використання матеріали дослідження будуть корисні вчителям початкових класів та іншим фахівцям, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, для методичного забезпечення освітнього процесу, психолого-педагогічної підтримки, адаптації, соціалізації здобувачів освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його матеріали, методичні рекомендації можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, формування їх інклюзивної компетентності, при організації вчителями навчально-пізнавальної та позашкільної діяльності учнів, в науковій роботі здобувачами вищої освіти. Запропоновані в дисертації теоретичні та методичні матеріали стануть в нагоді при підготовці кваліфікаційних (бакалаврських, магістерських) робіт, силабусів і робочих програм освітніх компонент, курсів лекцій, навчально-методичних посібників.

Повнота викладення наукових положень в опублікованих працях.

Результати дослідження Потюк С.В. достатньо повно відображено в 22 публікаціях, (з них 18 одноосібних): 7 – статей в наукових фахових виданнях України, 15 – у збірниках матеріалів доповідей на науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Аналіз дисертації Потюк С.В. дає підстави розглядати її як завершений та цілісний науковий доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та практики організації інклюзивної освіти в початковій школі. Тема розкрита повністю, матеріал викладений у логічній послідовності відповідно до поставлених і вирішених завдань, які узгоджуються з метою дослідження і відповідають його предмету. Текст дисертації оформлено згідно вимог.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається з анотації, вступу, двох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Досягненню мети дослідження сприяла чітка побудова наукового апарату, який має всі необхідні елементи. У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання наукових пошуків, комплекс методів, джерельну базу й хронологічні межі дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів, подані дані про їх апробацію, впровадження та публікацію.

У першому розділі «Теоретичні основи формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій як науково-педагогічна проблема (кінець XX – початок XXI ст.)» проаналізовано законодавче підґрунтя створення інклюзивного освітнього середовища початкової школи в закладах загальної середньої освіти в Україні; висвітлено результати аналізу ступеня дослідженості проблеми вітчизняними та зарубіжними вченими; конкретизовано сутність основних понять дослідження та наукові підходи до їх розуміння. Відзначимо детальність аналізу нормативно-правових актів, дисертаційних досліджень та інших наукових і навчально-методичних праць, а також досвід реалізації міжнародних проєктів з інклюзивної освіти в Україні з кінця XX – початку XXI ст. У процесі аналізу виокремлено й описано позитивні зміни, що відбулися в організації навчання дітей з особливими

освітніми потребами. Досить аргументованим вважаємо висновок дисертантки про необхідність використання інноваційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи. Уточнено сутність базових понять «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «початкова школа», «дитина з особливими освітніми потребами» та «інноваційні технології», які змістовно й логічно взаємопов'язані та мають авторське тлумачення.

У другому розділі висвітлено практичні аспекти застосування інноваційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи. На основі результатів наукових праць провідних учених охарактеризовано сутність інноваційних педагогічних технологій, можливості та особливості їх використання з дітьми з особливими освітніми потребами в початковій школі. Визначено та обгрунтовано педагогічні умови формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій. Відзначимо значимість наданих рекомендацій щодо застосування широкого спектру запропонованих інноваційних технологій, які практично апробовані на базі Концівського ліцею. У таблицях 2.3-2.22 та додатку В чітко описано зміст, завдання та можливий вплив на дітей у результаті проведення різних інноваційних технологій.

У висновках узагальнено результати та основні положення дослідження, які свідчать про виконання поставлених завдань. Матеріали, які подані в додатках, доповнюють та унаочнюють зміст дисертації, розширюють можливості практичного використання.

**Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.
Дотримання академічної доброчесності.**

Зміст анотації, яка представлена українською й англійською мовами, є ідентичним з текстом дисертації та достатньо висвітлює основні положення дослідження. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації та її завершеність.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, наукове і практичне значення здобутих результатів, вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання, імовірні дискусійні нюанси.

1. У розділі 1.1 детально проаналізовано законодавче підґрунтя функціонування інклюзивного освітнього середовища початкової школи. Доцільно було б зробити узагальнення у висновках щодо змін в нормативно-правовій базі саме в питаннях організації інклюзивного освітнього середовища та технологій роботи з дітьми в ньому.

2. Дисертанткою опрацьовано й проаналізовано значний масив наукових досліджень, в тому числі й дисертаційних (розділ 2.2). Однак, вважаємо, що безумовно цінні результати проведеного аналізу набули би більшої значимості при розгляді наукових досліджень з проблем інноваційних технологій у контексті їх використання в інклюзивному освітньому середовищі, що уможливило б оцінювати потенціал їх практичного застосування.

3. Позитивно оцінюємо авторське визначення дисертантки поняття «інклюзивне освітнє середовище» (с. 86). Вважаємо, що доцільно було би більш детально розкрити його зміст.

4. Не зовсім погоджуємося з твердженням дисертантки, що інклюзивне освітнє середовище це частина чи складова освітнього середовища (с 103). Можна трактувати, що це окрема частина середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Тоді як інклюзія передбачає включення всіх дітей в інклюзивне освітнє середовище, незалежно від їх особливостей.

5. У висновках до розділів і загальних висновках не доречно перераховувати науковців, які займалися досліджуваними питаннями, оскільки їх праці уже проаналізовані в попередньому тексті дисертації.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дослідження С.В. Потюк є цілісним, самостійним, завершеним, актуальним для педагогічної теорії та практики дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота Потюк Софії Василівни «Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI століття) заслуговує на позитивну оцінку, відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40, а її автор Потюк Софія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри теорії та методик
дошкільної й інклюзивної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Іван КОНОВАЛЬЧУК

Підпис І. І. Коновальчука засвідчую
Проректор з наукової і міжнародної роботи
Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
кандидат економічних наук, доцент

Тетяна БОЦЯН